

oh quod irascitur; vestissim tristitia comitem habet iram: irascitur enim quis malo de quo tristatur.

Aliqui ergo sic exponunt, *q. d.* Sicut acetum vini niri exaeruit ut ebulliat, sic carmina mordacia, puta dieteria et coivieta, exaeruit cordis malitiam, id est iram et indignationem. Hoc enim, ait Hugo, effervescent atque ebullit irascendo, crepitat murrando. Unde *aceto perfundere* est acriter perstringere et mordere, juxta illud Persii:

Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.

Et illud Horatii, lib. I *Serm.*:

At Graecus postquam est Italo perfusus aceto.

Halum enim acetum, aequae ac vinum, praeter aliarum regionum est praestans, acre et mordax. Unde proverbiis: *Acetum Hellescum*; ex acri enim et generoso vino fit acre et generosum acetum. Huc facit gnome R. Simeonis in *Pirke Avoth*, id est in *Apophtheg. Patrum*, cap. IV: «Noli, ait, frustra conari, ut cum blandis sermonibus lenias, in quo adhuc fervet iracundiae spiritus; neque in vanum studeas amici tui mitigare dolorem, cum adhuc et extensus ante oculos mortuus jacet, nec devotum se praerira de voti absolute mentionem facias, nec denique videre eum aut consolari quaeras in fervore calamitatis suae.» Hinc amici Job, venientes ut eum consolarentur, ploraverunt: «et sederunt cum eo in terra septem diebus et septem noctibus, et nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem esse vehementem.» *Job* cap. n. 13.

Alii et melius et contrario sic exponunt, *q. d.* Sicut acetum nitro refractum et temperatum curat ietericos, quorum bilis effunditur in membra, ut paulo ante ex Plinio dixi: sic pariter carmina et sententiae placidae, lenes, suaves et laeta leniunt et curant cordis iracundiam. Unde S. Gregorius Nazianzenus, in eam. *De Ira*, docet iram solvi per lepores, risum et jocos, sicut glacies solvitur aestu, cera calore, vini vis aqua:

Ira torridum, inquit, jocis pete:
Adversus iram nam joco nihil fortius.

Exemplum est in S. Francisco, qui in gravi ira et dissidio magistratus Senensis a suo Episcopo, fratres suos misit, qui utrique parti suavi modulatione occinerent carmen sive cantilem, quod ipse solus nuncupabat, adderentque: «Laudeur Dominus propter ea quae mihi condonat ex amore;» qua carminis melodia, ac multo magis viri charitate et sanctitate dissidentes compuncti, posita ira in mutuos ruerunt amplexus. Ita habent *Annales Ordinis S. Francisci*, et *Speculum Vitae* ejusdem, cap. xxvii.

Tertio, si per cor pessimum accipias valde malignum et sceleratum, S. Gregorius, lib. I *in Ezech.* hom. 9, sic exponit: «Acetum, si in nitrum effundatur, effervescent nitrum protinus et ebullit: sic et perversa mens, quando per increpationem

corripitur, aut ei per praedicationis dulcedinem bona suadentur. De correptione enim fit deterior et deinde in murrurationis iniquitatem succenditur unde debuit ab iniquitate compesci.» S. Gregorius secutus de more Bedae, ejus verba hic transcripsit. Pessimorum ergo et obstinatum mentes non sunt carminibus, sed illis exsavi monitione mulcendae, quia per illam exasperantur, insiores fiunt, et contra stimulum calcitrant; sed terribili rugitu, minis et plagis vulnerant lae et confundendae, ac veluti tonitru et fulmine percullendae et confringendae. Accedit R. Salomon: Carmen cordis pessimi, ait, est lex qua a praecceptore discipulus flagitiosus imbutur, qui illum non est servaturus, sed ex ea futurus nequit et deterior.

Alii ex diverso sic exponunt: Sicut nitrum cum aceto instillatum purulentas aures et tinnitus earum sanat, uti jam dixi ex Dioscoride, Galeno et Plinio, earumque sordes expurgat: ita et acres exhortationes, admonitiones, increpationes, quas Socrates apud Platonem in *Charade* animi incantationes et carmina vocat, licet initio molesta sint, et acriter mordeant instar niri aceto perfusi, postea tamen vitia extergunt, eluuntque sordes animi, nisi quis prorsus in iis suis obstinatus et immedicabilis, ac praesertim perturbationes animi, quasi sonitus aurium, prohibentes audire veritatem, sanant. Durat vero haec mordacatio, usque dum pars senesceat et cute obducatur. Ita Franciscus Valesius, lib. *De Sacra Philosoph.* cap. ix. Huc facit versio Chaldea, *sicut qui acetum in nitrum proficit, ita probat cor dolor, sicut argenteum vas, q. d.* Sicut nitrum aceto infusum delergit rubiginem vasorum aureorum et argenteorum, eaque pristino nitore et splendori restituit: sic pariter dolor quem infligit acris objurgatio, castigatio, labor et afflictio, probat, id est probando abstergit et purgat cor, quod ex otio, luxu et lascivia vitiorum rubigine obductum est. Pro *probat* enim Chaldaeae est *מַסַּח* *masasaph*, id est confiat et conflando purgat, sicut aurifex in fornace conflat, et conflando expurgat aurum et argentum a scoria. Unde pro *argenteum vas melius* ex Chaldeo veritas, *sicut argentum in vase, puta confatorio, in igne excoquitur et purgatur: ut sit nova haec comparatio distincta a comparatione aceti in nitro.* Porro, sicut aceti acrimonia nitro retunditur et temperatur, ut sordes eluat: sic acrimonia increpationis suavitate et blanditibus increpantis lenienda et condienda est, ut vitia animi abstergat. Unde Samaritanus vulnera euntis in Jericho curavit, infundens eis oleum et vinum, puta oleum lenitatis et vinum acrimoniae, *Luc.* cap. x. 34.

Huc facit versio Septuaginta, *sicut acetum trahit timide, sic accendens passio in corpore contristat.* *A. d.* Sicut acetum et terra nitrosa exsugit attrahitque nitrum, itaque ex terra sterili et saluginosa facit fertilem habilemque ad sementem et me-

sem, uti docet Columella et alii *De Re rustica*: sic pariter passio et poena inflicta corpori peccatoris cor ejus contristat et compungit, itaque fit ut ex eo vitia inolitae educat, illudque sanitati et virtuti restituat. Auctor vero *Catena Graecor.* ex Septuaginta sic legit: *Sicut acetum officit dentibus, et fenus oculis: ita morbus, qui corpori accidit, contristat cor.* Quae sententia per se clara est et manifesta.

SICUT TINEA VESTIMENTO, ET VERMIS LIGNO: ITA TRISTITIA VIRI NOCET CORDI. — Hic versus deest in Hebraeo; transcriptus est ex Septuaginta. Chaldaeus, *sicut tineae (vel teredo) in ligno, sic stoliditas irritat cor hominis*; Origenes, in cap. xiii *Matth.*, *sicut in ligno vermis, sic dolor viri cor ledit*; S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, *sicut in ligno vermis, ita perdit virum suum uxor malefica.* Haec enim est causa omnis tristitiae, ut jure ipsa tristitia nunquam possit, *Eccli.* xxv. 17. Mystice uxor malefica est mala conscientia: de qua mox plura. S. Augustinus, lib. XXI *De Civitate Dei*, cap. ix: «Sicut tineae vestimento et vermis lignum, sic mœror exheracat cor viri.» Unde ex hac gnome demonstrat id quod dicitur de damnatis, *Isa.* lxvi: «Vermis eorum non morietur,» apposite per verum intelligi dolorem, qui mentem damnatorum veluti vermis rodit et cruciat.

Porro apte tristitia assimilatur tineae et vermi, primo, quia sicut tineae vestem, et vermis lignum, sensim sine sensu (ita ut arrosio non sentiat) arrodit, et tandem penitus consumit: ita pariter tristitia cor tum corporale cum toto corpore, tum spirituale, puta mentem hominis, ita sensim sine sensu rodit et cruciat, ut tandem absumat et infermat: vita enim hominis sita est in corde. Unde illud cap. xvii. 22: «Spiritus tristis exciccat ossa.»

Secundo, quia sicut tineae in ipsa veste et ex ipsa veste, ac vermis in ligno et ex ipso ligno generatur: ita tristitia in corde et ex ipso corde nascitur, ibique nutritur, alitur et fovetur. Tinea, ait S. Gregorius, lib. V *Moral.* xxviii, *damnum facit, sonitum non facit, eo de veste nascitur, et eandem vestem de qua oritur oriendo corrumpit*: sic et tristitia facit in corde oritur, crescitque, ac ipsum cor cum corpore exedit et consumit. Unde S. Antiochus, *homil.* 23: «Tristitia vermis, ait, est cordis, suammet exedens matrem.» Et infra: «Quod si mens inertia animi enervetur, mox tristitia arrodere incipit hominis cor, juxta sententiam superiorem, cui assolet nullum excedere tineae, vermis lignum in ligni quasi-ossibus prognatus.»

Et S. Chrysostomus, *epist.* 8 *ad Olympiadem*: «Tristitia, ait, animalium crudele tormentum est, dolor quidam inexplicabilis, et judicium omni judicio vindictaque deterius. Nam et vermi est similis venenato, non solummodo carnem, sed et animam ipsam perimens. Et tineae non solum ad ossa, sed et ad corda pertinens, et perpetuus quidam carnis, non animam dilacerans, sed vires animae

consumens; et jugis nox, ac tenebrae profunda, et tempestas, et turbo; febris non apprensus, omni igne validius incendens, et pugna requiem non habens.»

Adde: Tinea seipsam cum veste consumit, et teredo: sic pariter tristitia seipsam pascit, et seipsam depascitur. Unde Seneca, lib. *De Consol. ad Marciam*, cap. 1: «Quemadmodum, ait, omnia vitia insidunt, nisi dum surgunt oppressa sint: ita quoque haec tristitia et misera, et in se sevientia, ipsa novissime acerbitate pascentur, et fit infelicis animi prava voluptas, dolor.»

Tertiam analogiam dat Cassianus, lib. IX *De Spiritu tristitia*, cap. iii: «Vestimentum namque, ait, tinearum essu affectum, nullius pretii vel honesti usus poterit ulterius habere commercium; itidemque lignum vermicibus exaratum, non jam ad ornatum vel medicos reparat, sed ad combustionem ignis merebitur deputari. Ita igitur et anima, que edacissimis tristitiae moribus devoratur, inutilis erit vel vestimento illi Pontificali, quod unguentum Spiritus Sancti de caelo descendens prius ad barbam Aaron, deinde in gram suam solere suscipere S. David vaticinio perhibetur, secundum illud: Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus, *Psal.* cxxxix; sed nec ad structuram templi illius spiritalis atque ornatum poterit pertinere, cuius Paulus architectus sapiens posuit fundamenta, dicens: Vos estis templum Dei, et Spiritus Dei habitat in vobis, *I Corin.* i. iii. Cujus qualia sunt ligna, sponsa describit in Cantico Canticozum: Trabes, inquiens, nostrae expressus, signa domorum nostrarum cedri, *Cant.* i. Et ideorum hujuscemodi ad templum Dei lignorum genera delignantur, quae sunt et bonae fragrantiae et impubilia, quaeque nec corruptele vetustatis, nec esui vermium valeant subjacere.»

Adde: Sicut vir veste a tineis corrosa indutus non audet in publicum prodire, et sicut trabs a vermicibus crosa non sustinet molem aedificii, sed sub ea corrui, et in ruinam trahit totam domum: sic vir tristis ineptus est ut in publico versetur, et publica negotia tractet; idem invalidus est ut domestica administret: quare curae rei familiaris succumbit, totamque familiam secum perdit. Unde Ovidius exsul et mœstus, lib. I *De Ponto*, sic luget:

Estur (edditur) vitata teredine navis,
Æquoreos scopulis ut cavat unda salis:
Sic mea perpetuus curam pectora morsus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.

Quarto, tineae rei molli, puta lane, innascentur, aequae ac teredines ligno lenero: sic tristitia innascentur cordi molli, infirmo, debili, pusillanimiti. Audi S. Basilium, *homil.* *De Grat. actione*: «Ut vermes plurimi innaesolent tenerioribus lignis, haud secus angor ipse dejectoris animi in ois

norum adactus subscripsit damnationi S. Athanasii. Talis enim est quasi fons turbatus, imo venenosus lethali infectus, ut qui prius fundebat aquas doctrinas salutiferas, jam fundat lethifera, pluresque corrumpat et perdat, quam orthodoxus existens converterit et salvarit. Hinc Beda, Glossa et Aben-Ezra, hanc gromen necentes sequenti, sic explicant, *g. d.* « Eventi sepe ut qui majori præditi scientia fulgebant, ad ultimum plus volentes sapere quam fragilitati humane concessum est, in insipientiæ foveam decidant. Unde adjungit : « Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria, » ut non capiens mysterium unius deitatis in SS. Trinitate, v. g. incidat in hæresim Arii, Macedonii, Sabellii.

Tertio, *justus hic accipi potest iudex et magistratus*, qui, nimis vel muneribus impiorum corruptus, iniquus fert sententias, et jura pervertit. Hic enim cum prius esset fons illimis et limpidi veritatis et justitiæ, jam limo avaritiæ vel timiditatis vitiatas, lutulentus et cænosus fit fons falsitatis et injustitiæ. Quare non minus, imo longe magis, reipublicæ et bono publico officit, qui iudicem justum pervertit facitque injustum, quam qui publicos reipublicæ fontes vitiat, obturat vel exsiccit.

Beda per *impium* accipit diabolum, qui justum ad peccatum impellit ex odio tum Dei, tum justitiam ceterorum hominum. Justus enim est velut fons purus, per quem Deus veram fidem, exempla virtutum, suaque dona et gratias in ceteros emanat; quare illum omni modo obstruere vel vitare conatur diabolus, ut tanta bona impediat, et tria contraria mala inducat, scilicet injuriam et offensam Dei, ruinam justitiam et scandalum ceterorum. Bona enim vita justitiam est quasi fons manans juges ejus laudes per honesta et sancta ejusdem opera, quæ, cum intercepti diabolus, simul ejus laudes et famam interceptit. Nam, ut ait S. Chrysostomus, hom. 24 ad Populum : « Bona hominis fama ex bona ejusdem vita, velut ex fonte manat. »

27. SICUT QUI MEL MULTUM COMEDIT, NON EST EI BONUM : SIC QUI SCRUTATOR EST MAJESTATIS, OPPRIMETUR A GLORIA. — Hebraice, כבודי חקר cheker kabodim kabod, id est scrutatio gloria eorum, gloria, vel scrutatio gravitatis eorum, gravitas. Quod varii varie vertunt et explicant.

Primo, Septuaginta, comedere mel multum non bonum; in pretio autem habere oportet sermones gloriosos, scilicet non curiosos et superbe eos scrutando, sed modeste admirando et venerando eos casto silentio, uti docet S. Dionysius, de Celesti Hierarch., et De Divin. Nomina. Unde Auctor Catena Græc. sic vertit et sic explicat : « Ut multum mellis comedere non est bonum, ita doctrinam sublimem sobrie oportet gustare, magnoque in pretio habere. » Insinuat per hæc in divinorum judiciorum rationes parcius inquirendum esse, neque dogmata de ejusmodi rebus tradita, promiscue om-

nibus proponenda et quasi prostituenda, sed dignis tantum, eademque magno in honore et reverentia habenda; hæc ille.

Secundo, Aben-Ezra vertit, qui justorum gloria investiganda vacat, gloriam reportabit, *g. d.* Sicut mellis nimium usus nocet, moderatum tamen valde prodest : sic qui moderate justorum sapientiam scrutatur, referet gloriam : in sapientia enim justorum eorum gloria splendorque consistit; et hæc significat mel, juxta illud cap. XXV, 13 : « Comede, fili mi, mel, quia bonum est, etc. : sic et doctrina sapientie anime tue. »

Tertio, Pagninus vertit, sicut mel comedere multum non est bonum, sic investigatio diversarum scientiarum non est gloria, scilicet vera, sed curiosa et vana.

Quarto, Cajetanus sic vertit, sicut mel comedere multum non est bonum, sic ex adverso querere honorem ipsorum honor, sique explicat : Gloria, ait, ipsorum est gloria communis toti communitati, collegio, urbi, reipublicæ, *g. d.* Proprium et singularem gloriam accipari, instat mellis multum, dulce quidem est ac volupe, at inutile et noxium; at vero gloriam communitatis vel reipublicæ vestigare et venari, perquam utile est et honorificum.

Quinto, alii vertunt, sicut comedere mel multum non est bonum, sic scrutari gloriam non est gloria : nimirum proprias laudes et glorias accipari vanitas est, non veritas; superbia est, non gloria.

Sexto, optime et profundissime Noster vertit : « Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum : sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria, » tum quia subtiliter intelligit ad aptam hujus sententiæ conformationem et comparisonem, more Hebræo repetendam esse negationem non, hoc modo : Sicut mel multum comedere non est bonum, sic scrutatio gloria eorum (id est rerum divinarum, quæ solæ sunt mere et veræ) non est gloria. Unde Chalæus vertit, comedere mel multum non est bonum, neque scrutari verba gloriosa; et Vatablus, quemadmodum multum mellis edere non est bonum, sic qui gloriam eorum (supple, celestium rerum divinarumque, unde solet perperam gloria) nimium scrutatur, supple, non est gloria, non est laudabile; et Symmachus, investigare autem honorem sibi et gloriam, repetit, non est bonum, vel multo magis non est bonum; Theodotion, investiganti quoque per eos quæ glorificata sunt, gloriam, repetit non est bonum (1).

Aut potius Noster litteram *men* ultimam in כבודי kabodum per diæresin relictam ad vocem sequentem כבוד kabod, sique legit כבוד חקר

(1) Manrer, et investigatio gravium, honor, honorificum est, id est, sed in investigandis rebus difficilibus intellectu nunquam nimis eris, quam contra id tibi laudi ait Rosenmullerus, et investigatio gravium, grave, id est res gravissimas, scrutati difficillimas perarduasque, quarum causa et rationes mentis humane capiem superant, pervestigare velle, molestiam et sollicitudinem creant. Non malo Vulgatus hæc de rebus divinis intellecti.

כבודי cheker kabod miccabod, id est scrutatio gloria a gloria, subaudi opprimetur; ac pro חקר cheker, id est scrutatio, legit alii punctis חקר cheker, id est scrutator.

Hæc pertinet quod aliqui vertunt, scrutari gravia, hoc est, res graves et intellectu difficiles, vel gloriosas, gravitas est, vel grave est, hoc est, res ea hominem deprimit et opprimit, ut vertit Noster. Sensus ergo est, *g. d.* Sicut mel rem per se optimam sumere bonum est; si autem in sumendo modus non servetur, perniciem affert, cruciatum scilicet, rupturam et mortem) mel enim celerrime vertitur in rubram bilem; quare qui avidius usi sunt melle, sepe periculo inflammantur) : ita quamvis per se bonum sit et jucundum majestatem ipsam divinam, et cujusvis rei præclarissimæ, sive in Scripturis, sive alibi, cognitionem degustare, tamen eam supra modum nature aut intellectui convenientem perscrutari, sua claritate opprimit et gravat, in stultitiam, amentiam et errores ipsam præcipitando, non secus quam solis claritas directe ipsam insipientem hominem exæceat, quæ alioquin reficit et illuminat. Ita Jansenius.

Analogia ergo esus mellis et scrutationis majestatis in eo consistit quod, sicut mel grave est, et si nimium sumatur, hominem degravat et obruit : sic majestas gloriae divinae ingens et immensum est gloriae pondus, quod infirmos mentis oculos hebetat, gravat, exæceat et opprimit. Unde S. Gregorius, lib. XIV Moral. cap. XII, vel, juxta aliam sectionem, cap. XIV : « Dulcedo, ait, mellis, si plusquam necesse est sumitur, unde delectatur os, inde vita comedentis necatur. Dulcis etiam est requisitus majestatis Dei; sed qui plus illam scrutari appetit, quam humanitatis cognitio permittit, ipsa hunc ejus gloria opprimit, quia velut immoderate mel sumptum, perscrutantis sensum, dum non capitur, rumpit. » Ex S. Gregorio transcripsi hæc Beda.

Secundo, sicut mel, ut pote aerium, flatulentum est, ideoque si nimis sumatur, ventrem distendit, inflat, et tandem rumpit, ut eripet : sic et scientia inflat, charitas edificat, ait Apostolus. « Manducare mel multum non est bonum; magis enim inflat parum fundatum sensum scientia, quam edificat, » ait Faustus Regiensis in epist. Contra Nestorium. Sicut ergo mel nimium vertitur in tumidas ventositates et flatus, sic et nimia speculatio rerum divinarum, nata ex superbia, vertitur in arrogantiam et fastum.

Tertio, mel minus comestum vertitur in bilem, quæ acriter intestina mordet, premit, cruciat, et subinde enecat op.imitique : sic et nimia speculatio divinitatis vertitur in errores et hæreses, quæ non tantum speculantes, sed et plures alios, ac non raro totam Ecclesiam gravant et cruciant, multosque necant et perdunt. Rursum, mel nimis speculatio vertitur in bilem, id est iram, indignationem et invidiam, quia speculantes facit iracundos, indignabundos et invidos, dum se ab

allis vident superari, ac vicissim aliorum contra ipsos invidiam provocat et irritat.

Quarto, mel nimium in fastidium, nauseam et vomitum vertitur : sic nimium studium, et nimia investigatio et contemplatio rerum divinarum, fatigat cerebrum, indeque parit illarum fastidium, ut homo ad eas nauseans iis spectis dedit se otio, carni et ventri, fiatque gulosus et carnalis, aut obstupescens fiat phantasiæ, delirus a mens. Unde illud : « Omnis satiætas mala, studiorum autem pessima. » Et illud vers. 16 : « Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satiatas evomas illud. » Vide ibi dicta.

Quinto, mel representat divinæ majestatis dulcedinem immensam, quæ non nisi a valentissimi stomachis, id est mentibus Beatorum, capi potest.

Sexto, mel gravius est oleo, vino, aceto ceterisque liquoribus, qui proinde mellis instant. Unde Galenus, lib. I De Aliment. natur. : « Mel, ait, pondere suo reliquis alimentis subsidit, et ad imum stomachum demittitur; » sic pariter Dei majestas et gloria onus est et pondus rebus omnibus gravius, imo res omnes velut anchora firmans, degravans et stabiliens. Unde hebraice est enigma כבוד כבוד kabod cabod, id est gloria est gravitas, quæ scilicet in se gravis res omnes graves efficit. Hæc omnia facile adaptos honori et gloriae, quam vane accipuntur homines. Hebræa enim disjuncta uti Vulgatus disjunctit, ad verbum habent : Scrutato gloria a gloria, scilicet opprimetur.

Denique discrete et sapienter hanc Salomonis gnomen pertractans S. Bernardus, serm. 62 in Cant., docet viros humiles contemplationi deditos non debere eam vereri, nec ob eam abstinere a contemplanda Dei majestate. Causas tres affert : Prima est, quod illa contra elatos et superbos sit dicta : « Nec verearis, ait, illud quod Scriptura minatur scrutatoribus majestatis : tantum affer purum et simplicem oculum, non opprimeris a quaeris gloriam; alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria, dum proclivis in istam, ad illam levare cervicem non sinitur, nimirum grave cupiditate. Hæc excussa, secure scrutetur in petra, in qua thesauri absconditi sapientie et scientie sunt. Si adhuc dubitas, audi ipsam petram : « Qui operatur, ait, in me, non peccabitur (Eccli. XXV, 31). Quis dabit ruihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam (Psalm. LIV, 7) ? Ibi requiem invenit et mansuetus et simplex, ubi dolosus opprimitur, vel elatus et cupidus inanis gloria. »

Secunda, quia talis anima non tam majestatis quam voluntatis divinæ est scrutatrix : « Non opprimitur, ait, quia non scrutatrix majestatis est, sed voluntatis : nam quod majestati attinet, interdum quidem et in ipsam intendere audeat, sed quasi admirans, non quasi scrutans; sed et si

quando per excessum rapi in illam contingat. digitus Dei est iste dignanter levans hominem, non hominis temeritas insolenter Dei alta pervadens. Cum enim Apostolus raptum se commemoret, ut ausum exposit, quisnam alter presumat mortalium, hinc se divine majestatis horrendo scrutinio propriis intricare conatibus, et importunus contemplator pavida irrumperet in arcana? Scrutatores proinde majestatis tanquam irruptores dei reos, non qui scilicet rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimuntur a gloria. Ergo formidolosa scrutatio majestatis, at voluntatis tam tata quam pia. Quidni tota diligentia scrutando inslem sacramenta glorie voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio?»

Tertium subdit, quod talis non tam opprimatur, quam imprimatur et conformetur gloria Dei. « Non me opprimet, ait, gloria ista, totis licet viribus intendente in se, ego potius imprimar illi. Etenim revelata facie speculantes in eandem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu. Transformamur, cum conformamur. Absit autem ut in majestatis gloria, et non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformitas presumat. Gloria mea hæc est, si unquam de me audiero: invenit hominem secundum cor meum; cor sponsi, cor patris sui. Ipsum quod? Estote, ait, misericordes, sicut et Pater vester misericors est (Luc. vi, 36). Hæc forma, quam videre desiderat, cum Ecclesia dicit: Ostende mihi faciem tuam, forma pietatis et mansuetudinis.»

Salomonem secutus Siracides, cap. iii, 22: « Altitudo te, ait, ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris.» Vide ibi dicta.

Exstat hæc de re elegans emblemata apud Aleatum inscriptum: « Que supra nos, nihil ad nos.» Emblemata, inquam, aquilæ voracissimæ jecur Prometheus excedentis, significans curiosos majestatis celestis et rerum divinarum scrutatores, a Deo acriter puniri. Ejus hi sunt versus:

Caucasæa æternum propendens rupe Prometheus,
Dirigitur sacri præcipiti ore jecur:
Et nollet fecisse hominem, ligamque perosus
Accensum rapto dæmunt ab igne facem.
Redentur variis pectore pectora curis,
Qui cæli afficiant scire domique viæc.

Rursus noctua tenebris gaudet, et lucem solis non sustinet; aquila vero hilariter, et cum fructu oculos in jubar solis intendit. Dum noctua es vilis, et nondum ad spiritalem vitam accessisti, nec te tuasque passionibus edomasti, tenebras tuorum peccatorum aspice, ut ea plores. Si quando vero aquila factus fueris, et ad magnam virtutem contemplationemque provectus, divinitatem contemplaberis, ut amore inflammis.

28. SICUT URBS PATENS, ET ABSQUE MURORUM ARMATA, ITA VIR QUI NON POTEST IN LOQUENDO COHIBERE RATIONEM SUAM. — *Te in loquendo non est in Hebræo,*

Chaldæo et Septuaginta. Hebræo ergo sic habent, *urbs dirupta* (Chaldæus *diruta*) *sine muro, vir cui non est cohibito spiritus ejus*; (Septuaginta, *vir cui non est resistentia spiritus*; alii, *prævalensential* vel *dominium spiritus*; alii, *clausura vel castrum spiritus*. Hebræum enim מַסְרָא *malsar* significat dominium et imperium, quo quis re colpiam, v. g. spiritum, prævalet, ut eum ad libitum retinere, cohibere, coercere, constringere et concludere valeat.

Quæres, quis sit hic *spiritus*? *Primo*, Valabius accipit iram; ira enim est vehemens spiritus impellens hominem ad aspera verba, minas, gestus et verbera, q. d. Sicut urbs moribus nudata, cuius scilicet murus est diruptus, non est ab hostibus tuta, sed earum incurisibus patet: sic et qui in iram proclivis est, neque cum cohibere valet, multorum malorum quas suggerit iri, incurisibus patet.

Secundo, Rabini nonnulli per *spiritum* accipiunt, superbiam: superbi enim altos gerunt spiritus, lumenque typo et spiritu arrogantia. Ii ergo cum suo huic spiritui indulgent, patent incurisibus hostium et malorum omnium, in qua superbia hominem præcipitare solet, ac proinde ipsi similes sunt civitati muris nudata, et hostibus exposita: murus enim virtutum, et bonorum omnium homini est humilitas, iisque insuperabilis, qui hominem contra omnes diaboli mundique inultus fortissime tutatur.

Tertio, a ii adæquate per *spiritum* accipiunt generalem quamlibet animi affectionem, aviditatem incitationem et impulsum, præsertim cum vehementia, in metu, pruritu et ardore conjunctum, quem Græci *ὄργη* vocant. Latini *spiritum velustum animi*, qui genericus est, et late patet: varias enim species sub se comprehendit: alius enim est spiritus, id est aviditas, impulsus et impetus gloriæ alius luxuriæ, alius iræ, alius invidiæ, alius curiositatis, alius avaritiæ, alius superbiæ, etc. Qui ergo hos coercere, comprimere, concludere, inhibere, frenare, regere nequit, sed his indulget, imo sinit se ab eis regi et abripi, hic similis est urbi cuius dirupti sunt muri, ut quisvis in eam libere ingredi egredique possit, ac proinde hostium proditori, prædæ et vastitati patet et objeta est. Qui enim concupiscentiis suis laxat labenas, nimirumque eis libertatem indulget, necesse cohibet eorum rationis et timoris Dei, sinit ab eis multo prava committi, qua ipsi erantien creant, talis, que expositus est suis hostibus, demonibus scilicet, et impiis quibusque, qui ea ratione insum facile sibi subjugare, et ad suam trahere voluntatem possunt. Sicut contra qui vallo timoris Dei, et retinaculo recte rationis suos affectus cohibet, veluti civitas est bene murata, ut ex qua non libere progrediantur actiones, nec in quam facile patet hostium incurisus.

Ita R. Levi: Vir, ait, qui sibi pro arbitrio imperare nequeat, subactæ urbi similis est, mœnibusque expoliata, quibus aditus predonibus

solerti custodia non prohibetur: qui ergo voluntatis suæ frenâ non moderatur, plurimis calamitatibus est expositus, quod in cupiditatum suarum voluntatisque potestatem veniat: qui vero cupiditatis sui imperat, muri vicem obtinet: prohibet enim ne disceptor sævus ingrediatur animum ob turpes cupiditates.

Quare totum ejusque studium esse debet, ut discat appetitibus suis, etiam bonis et spiritalibus, dominari, ut discat eos moderari, regere, sistere et flectere juxta præscriptam recte rationis et discretionis. Hic enim est vir prudens, sapiens, purus, paliens, perfectus, imperturbabilis, dominus sui, angelus in carne, imo Deus quidam terrestriis. Quare hæc in re omnem suam operam vitamque impenderunt veteres Ascetæ et Anachorete, ut per eam puritatem cordis, in qua perfectio consistit, assequerentur, ac intactum a cunctis perturbacionibus eo custodirent, Deoque in holocaustum offerrent, ut docet Abbas Moses apud Cassianum, *Collat. I*, cap. vi et vii.

Noster addens *te in loquendo* (sic et Aben-Ezra) restrinxit hæc nomen, et spiritum generalem ad spiritum et pruritu loquendi: quia hic in homine cupido et affectionibus astuante vehementissimus est, cohibituque difficillimus; et quia hic omnibus affectibus respondet, eosque tacite in se comprehendit: omnes enim affectus maxime se exercent per sermonem et linguam. Quare qui linguam cohibere nequit, signum est eum affectus suos cohibere non posse: ac vicissim qui affectus suos cohibeat, quin eos per verba iracunda, cupida, superba, etc., patefaciat et prodât. Hic ergo incurisibus mille malorum, que lingua incontinenis parit, seipsum obicit, estque instur urbis mœnibus nudata, et cui libet etiam hosti ad ingressum et expilationem patenti.

Unde S. Gregorius in *Pastor*, part. III, ad mon. 13: « Anima, ait, totam se insidientis hostis vulneribus detegit, quam nulla manitio custodia circumcludit. Unde scriptum: Sicut urbs patens, etc.: quia enim murum silentii non habet, patet inimici jactis civitas mentis, et cum se per verba extra semetipsam eiecit, apertam se adversarij suo ostendit, quam tanto ille sine labore superat, quanto ipsa que vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat. » Simili phrasi, ait Jansenius, dicitur cap. xxix, vers. 41: « Totum spiritum suum proferi stultus. » Et certe qui adeo est intemperans lingue vel animi, ut sine retinaculo rationis quidvis ubique dicat, bene singulariter civitati diruptæ, patenti et muris carenti assimilatur, quod in eo nullum lateat secretum, sed quævis nimia libertate, e cordis civitate profundantur, cum maximo sæpe hominis detrimento: quodque talis eorum qui nocere volunt injuriæ facile pateat et obnoxius sit, ut qui suis ipsius verbis capiatur et involvatur. Monet ergo prover-

bium unumquemque debere se reputare veluti civitatem quandam cui nulli insidiantur, ac proinde quibusdam retinaculis ac veluti muris omnes animi motus et affectiones ac potissimum linguam cohibendam, tum ne ex homine prodeant que non debent, tum ne ingrediantur qui admitti non debent, et quos non convenit nobis dominari.

Vere Henricus Harpius, lib. 1 in *Cant.*, part. II, cap. xxxv, damna lingue incontinenis recensens: « Multiloquium, ait, est argumentum insipientiæ, minus mercedis, manducator scurrilitatis et levitatis, potator detractionis, exstinator compunctionis, conditor acedie, dissipator devotionis, obscuratio orationis, frigiditudo caloræ et fervoris, exstinator paciæ, et evensor totius rectitudinis. »

Quæres, quisnam sit murus sive clausura spiritus et lingue, eam sapiens, et ærens hostes? *Primo*, S. Chrysostomus, homil. ad baptizandos, respondet esse *labia ac dentis*: « Armatur, ait, lingua adversus peccata tua, non adversus fratris plagam preparatur, et ideo deus illam veluti muro duplici voluit circumdari: nam dentium tegmine et laborum custodia continetur, ne verba improvisa garrulitate proferantur. Refrena igitur lingua, et si non palitur redire, dentium morsu quiescat, et tanquam carnifici tradatur dentibus. »

Hic physiæ est lingue murus, nimirum retinaculum laborum et dentium: accipe nunc murum ejusdem ethicæ. *Secundo*, alii censent murum hunc esse retinaculum rationis, consilii, legis et timoris Dei. Unde Septuaginta vertunt, *sicut urbs muris defectis habens et non murata, sic vir qui non cum consilio quid agit*. Citat hæc nomen juxta Septuaginta Cassianus, *Collat. II*, cap. iv, ac per *consilium* accipit discretionem et prudentiam, per quam ædificatur omnis fabrica virtutum.

Hinc Philo, *De Sacrific. Cain et Abel*: « Sicut, ait, urbium tutissimum munimentum, viri fortes sunt pro mœnibus stantes: ita etiam in ejusvis nostrum urbe, que constat ex animo et corpore, pro firmissimo propugnaculo sunt cogitationes amœne prudentiæ. » Hinc et Auctor *Caten. Græc. Septuaginta* sicclare vertit, *vir qui citra delectum quidvis aggreditur, similis est civitati diruptæ, mœnibusque et mœnibus orbata.*

Tertio, alii censent murum hunc esse continentiam lingue, moderationem in loquendo ac silentium ita S. Gregorius, verbis iam citatis. Et Isidorus Pelsiota, lib. I, epist. 207 ad Cassianum, citans explicatè hæc Salomonis nomen, ait: « Non cohibere linguam est relinquere hosti portam apertam. » Lepide B. Petrus Damianus, epist. 39 ad *Desideratum*, ait silentii violatores similes esse crocodilo oscitanti, cui tunc hostis hydrus (Petrus ichneumonem tribuit hæc insillias) facit ingrediatur, et avum erodit. Item ostreo sese

egrem incaute aperienti, cui primum insidiatur rancet, et calculum injicit ne claudatur, deinde ejus viscera depascitur; tum concludit: «Qui (Re-

ligiosus) nimirum vivit, dum sub silentio censura concluditur: perit autem, cum ad loquendum immoderatus aperitur.»

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Stulto non convenit gloria, sed virga: responde stulto quandoque stulto, quandoque sapienter: stulto non congruit legatio nec parabola, sed silentium; iterans stultitiam est quasi canis ad vomitum; sicut ostium vertitur in cardine, sic piger in lectulo: miscens se rixae est quasi auribus tenens canem: dolose nocens amico dicit: Ludens feci: subtrahit susurrone jurata: mutescunt: sicut ligna ignem, sic iracu, plus suscitatur rixas: cave susurrone, superbum, inimicum, esto solum: qui operit odium, revelabitur: qui fodit foveam, incidet in eam: os lubricum operatur ruinam.

Summam horum omnium ad tria capita redigas: nam primo, a vers. 1 ad 13, agit de stulto et stultitia; secundo, a vers. 13 ad 18, agit de pigro et pigritia; tertio, a vers. 18 ad finem, agit de dolo et doloso.

1. Quomodo nix in aestate, et pluvia in messe: sic indecens est stulto gloria. 2. Sicut avis ad alia transvolans, et passer quo libet vadens: sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet. 3. Flagellum equo, et camus asino, et virga in dorso imprudentium. 4. Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. 5. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. 6. Claudus pedibus, et iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum. 7. Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias: sic indecens est in ore stultorum parabola. 8. Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii: itaque tribuit insipienti honorem. 9. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti: sic parabola in ore stultorum. 10. Judicium determinat causas: et qui imponit stulto silentium, iras mitigat. 11. Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam. 12. Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens. 13. Dicit piger: Leo est in via, et leaena in itineribus. 14. Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. 15. Abscondit piger manum sub ascella sua, et laborat si ad os suum eam converterit. 16. Sapienter sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias. 17. Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, et commiscetur rixae alterius. 18. Sicut noxius est, qui mittit sagittas et lanceas in mortem: 19. ita vir qui fraudulenter nocet amico suo; et cum fuerit deprehensus, dicit: Ludens feci. 20. Cum defecerint ligna, exstinguetur ignis: et susurrone subtrahit, jurgia conquiescent. 21. Sicut carbones ad prunas, et ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitatur rixas. 22. Verba susurrone quasi simplicia, et ipsa perveniunt ad intima ventris. 23. Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata. 24. Labiis suis intelligitur inimicus, cum in corde tractaverit dolos. 25. Quando submisserit vocem suam, ne crederis ei: quoniam spem nequitiae suam in corde illius. 26. Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio. 27. Qui fodit foveam, incidet in eam: et qui volvit lapidem, revertetur ad eum. 28. Lingua fallax non sinit veritatem: et os lubricum operatur ruinas.

1. QUOMODO NIX IN AESTATE, ET PLUVIA IN MESSE: SIC INDECENS (alii legunt, indecora) EST STULTO GLORIA. — Symmachus et Theodotion, non decet insipientem honor; Cajetanus, non est pulcher insipienti honor; Vatablus, sicut intempestiva est in aestate nix, et in messe pluvia, sic intempestivus est honor qui

stulto impenditur; Septuaginta, quomodo ros in messe, et quomodo pluvia in aestate, sic non est insipienti honor non est, id est non convenit, non congruit, uti explicat Auctor Latinae Graec.; Arabeus, sicut ros qui est in messe, et sicut pluvia in aestate, sic non est stulto honor.

Primo, aliqui sic exponunt, q. d. Sicut nix subinde cadens in aestate, et pluvia decedens in messe, non durat, nec satiat terram aridam et sitientem, sed ab ea et ab aestu illico sorbetur et evanescit: sic pariter gloria collata stulto non durat, multo minus ejus animam gloriae sitientissimam satiat, sed illico transit et deperit, eumque vilem et inglorium derelinquit. Utrumque verum est, sed huic loco impertinens. Alii enim sic: «Indecens est stulto gloria,» quod longe differt a «stulti gloria non durat, stultum gloria non satiat: multa enim sunt indecentia, et tamen non durant, nec saliant stultos.

Secundo ergo, genuine, q. d. Sicut nix in aestate et pluvia in messe indecora est, quia importuna: aestatem enim decet calor, et messem siccitas; hiemem vero decet nix et pluvia: haec enim eorum sunt tempora opportuna et naturae congrua: sic pariter stultum, id est veccordem, imprudentem, vitiosum, improbum, non decet, id est dedecet, gloria, tum quia ille gloriae est incapax, tum quia illi debetur probrum et vituperium, tum quia laudando vitiosos laudantur vitia, itaque resignatur in sapientibus studium sapientiae et virtutis, dum vident in conferendis dignitatibus sibi anteponi improbos, imo probi incipiunt improborum hypericris fraudes et artes imitari, ut per eas magistratus et dignitates ipsorum assequantur. Unde Aeschines apud Stobaeum, serm. De Republica: «Hoc, ait, reputate, quod si munera et honores panis, eisque condicentis et secundum leges, contuleritis, multos vos habituros esse pro virtute certantes; si autem cuilibet cupientis, et his qui nihil egregium fecerint aut sapuerint, gratificemini, frugi etiam ingenia corrupturos.» Notanda sane principibus haec sententia.

Bursum indecens est stulto gloria, non tantum quia incongrua et indecora, sed etiam quia noxia; improbus enim nocet sibi, dum gloria sua abutitur ad fastum; nocet aliis, dum alios premit, opprimit; et nocet republicae dum eam exultat, et in eam suam improbitatem et vitia transcribit. Igitur, sicut frigida nix vel pruina, quae subinde cadit sub initium aestus et aestatis, suo frigore primos flores et fructus protuberantes enecat, et sicut pluvia in messe segetes jam maturas sternit, humectat, putrefacit, corrumpit: sic et honores collati stulto, in juvenibus primos virtutis ardore hebetant et enecat, dum vident stultitiam et improbitatem honorari; in viris vero maturos jam virtutum fructus corrumpunt, dum sibi vivere volunt, nec rempublicam capessere, ut pole quam viderint a stultis regi: aut certe si ad ejus regimen aspirant, stultorum viam ineunt et cum stultis stultescunt, et cum impiis impie agunt.

Salomonem et Hebraeos secuti Graeci, indignis honorem exhiberi hoc trito vetant dicitur: «Asini caput ne lavas nitro.» Et Publius Syrus hoc mmo: «Loco est ignorantiae apud indignum gloria.» Est. Hieronymus ad Pammach. «De Cae-

sare, inquit, egregie dixit Tullius: Cum quosdam ait, ornare voluit, non illos honestavit, sed ornamenta ipsa turpavit.»

Vis exempla? accipe. Alfonso, Aragonum rex, cognomento Sapiens, amico suadenti ut tranquille et voluptuose viveret, nec tot se periculis objiceret, respondit: «Romani honoris templum virtutis templo junxere, in quod nisi per virtutis templum introire nemini licebat, ut significarent ad honoris fastigium non voluptatum via, sed virtutis, illa quidem aspera et salebrosa emittendum esse.» Ita Panormitanus, lib. I De Gestis Alfonsi. Antisthenes rogatus, «a que res urbi exitium portenderet,» respondit: «Cum nullum est honorum et malorum discrimen,» cum scilicet nec boni honore, nec mali vituperio afficiantur. Longe enim pejus et indignum adhuc gubernaculis reipublicae, quam si animum pro ego adhibeas aratro. Ita Laertius, lib. VI, cap. I.

Cato Senior aiebat «populum Romanum non tantum purpure, verum etiam virtuti plurimum conducere: quemadmodum enim tinctorum eum potissimum colorem inducent, quo vident homines maxime delectari, ita juvenis ad ea studia potissimum ineumbit, quibus populus defert honores: honos enim non solum alii artes, verum etiam virtutem.» Hoc pacto monebat populum, ut magistratus his domum committerit, qui de se virtutis specimen dedisset, illa fore ut quam plurimi esse ad egregia studia conferrent. Item, qui virtutem honore suo fraudarent, eos dicebat ipsam virtutem a juventute auferre, sentiens praemiis animos juvenum ad virtutem accendi; quae si detrahas, ipsa virtus elanguescit. Ita Plutarchus in Roman. Apophthegm.

Idem censuram patens, cum caeteros competitors videret supplices populoque blandientes, ipse clamabat populo opus esse medico austero validisque remediis, proinde eligendum non qui jucundissimus esset, sed qui inexorabilis. Atque haec dicens ante omnes censor creatus est. Agnovit populus morbum suum, coeque Cato plus valet oburgando, quam ceteri blandiendo: ibidem.

Augustus Caesar Romanum admovent magistratum, ut rempublicam committerent iis qui usu et experientia rerum plurimum possent, nec eam sincerem penlere ex ejuisquam voluntate. Nihil enim in republica perniciosius esse putavit, quam si magistratus rerum repperit dominium obtineat. Ita Xiphilinus Diores abbreviator in Augusto.

Mystice Beda: «Hic versucius, ait, ne indocilis honor docendi committatur, praemonet. Nix namque aestate, et pluvia in messe, sunt persecutiones infidelium in tempora praedicationis Evangelicae, quae dum graviores forte insistant, et calorem in multis impediunt dilectionis, et fruges bonae operationis fendant. Jultus recte gloria quae stulto confertur, esse similis asseveratur: quia si inducto cathedra docendi tribuitur,